

ЛЕГАТИ У КУЛТУРИ С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА КУЋУ ЛЕГАТА У БЕОГРАДУ

Сажетак: Брига о културној бащини спада у приоритете сваке државне културне политике. Најважнија је заштита, јер се изгубљено не може надокнадити, а од изузетне важности су и њено проучавање и презентација јавности. С једне стране, за очекивати је да су у осиромашеној држави издвајања за културу сведена на минимум, али с друге, постоји и велики број нерешених проблема који не зависе од финансија, попут уређивања правне регулативе када је ова област у питању. У раду се говори о легатима из области ликовних уметности који су поверени граду Београду и кључним проблемима са којима се легатари сусрећу. Посебна пажња посвећена је легатима о којима брине Кућа легата, као јединствена државна институција у земљи, чија је основна делатност везана за легате и легаторство.

Кључне речи: културна политика, легати у култури, Кућа легата у Београду, културна баштина, град Београд

Иако је јасно да су интервенције у сфери културе постојале у свим цивилизацијама, сматра се да је Платон поставио основе културне политике у својим делима *Држава* и *Закони*. Неке његове идеје уграђене су и у модерне културне политике, попут изградње јавних школа и вежбалишта или образовање за оба пола, иако се у пракси школовању девојчица и жена није посвећивала пажња дуги низ векова,

па је само мали број изузетних жена ипак успео да се искаже у науци.¹

Платон је први дефинисао циљеве културне политике, њена подстицајна и репресивна средства, стављајући акценат на цензуру уметничког стваралаштва, поготово на цензуру садржаја којима су деца изложена, јер је веровао, а рекли бисмо да је био у праву и да то потврђују и савремена сазнања из психологије, да оно што се усвоји у раном детињству, попут система вредности, остаје у човеку за цео живот. У својој *Држави* каже: „Чини се, дакле, да најпре морамо надzirати митотворце, и треба одвојити оно што су добро срочили, а што нису, одбацити. Одабране митове даћемо дадиљама и препоручићемо мајкама да их причају деци и да тиме више негују њихове душе него њихова тела рукама. А од митова које се данас приповедају мора се највећи део избацити.”²

Државна културна политика би се најшире могла дефинисати као брига државе за културни развој³ али и за наслеђена културна добра. Она директно утиче на културни живот у земљи на различите начине, од финансијске подршке⁴ (или одсуства такве подршке) институцијама, пројектима, појединцима, до уређивања законске регулативе у овој области, а који ће се модел културне политике применити зависи од политичких, економских, правних, социјалних и других услова у којој се земља налази. Елиот, међутим, примећује да се тренд интересовања држава за културу генерално смањује, док се дају предности другим областима.⁵

Држава, дакле, својим делањем или одсуством делања у великој мери утиче на савремено стваралаштво, али има и кључну одговорност за очување културног наслеђа и његову заштиту кроз рад институција културе које финансира, попут завода за заштиту споменика, музеја,⁶ библиотека, архива, кинотека, фонотека...

1 Вероватно су кључни разлози за такву ситуацију биле полне улоге, полне предрасуде и сиромаштво.

2 Platon. (1976) *Država*, Beograd: BIGZ, str. 57-58.

3 Prnjat, D. (2013) *Kulturna politika*, Beograd: Akademija umetnosti, str. 9.

4 О награђивању у култури више у: Прњат, Д. (2014) Српске државне награде за књижевно стваралаштво од 1945. до 1980. године, *Култура* бр. 145, Београд: Завод за проучавање културног развика.

5 Eliot, T. S. (1995) *Ka definiciji kulture*, Niš: Prosveta, str. 103-104.

6 Првобитне колекције биле су у поседу владара и аристократије, а касније и богатих грађана, који су бирали уметничка дела у складу са својим укусом. Тако је и данас. Богати колекционари често консултују стручњаке приликом куповине вредних дела, јер на такву куповину гледају као на улагање, али истовремено, бирају и у складу са својим укусом. Уколико се погледа тржиште дела ликовних уметности, приметимо да

Један од великих проблема са којима се срећу сиромашне државе са богатом културном баштином је што се често покретна, а у неки случајевима и делови непокретних културних добара, селе из земаља порекла у тржишно богатије земље на различите начине, од којих су многи и илегални. Највећи проблем имају земље које нису део Европске уније, поготово земље Азије и Блиског истока,⁷ али постоје и неразрешени вишедеценијски сукоби између појединих земаља Уније који се тичу власништва над античким артефактима.⁸

Када се говори о крађама културних добара из Србије „истиче се да је Римско археолошко налазиште Виминацијум код Костолца обогатило многе колекционаре из иностранства вредним експонатима... Познаваоци прилика кажу да је за иностранство занимљив археолошки материјал из Србије, најчешће новац и накит. Иконе су, такође, тражене као врста дела која могу да се пласирају ван граница. Крађе се често дешавају на тај начин што у њима учествују и они који раде у музеју.”⁹

Међународна заједница покушава деценијама да регулише ову област о чему сведоче Конвенција о мерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својине културних добара – Унеско (1970), Конвенција о заштити светског културног и природног наслеђа (1972), Препорука о међународној заштити културне имовине и промету уметничких дела Савета Европе (1988), ревидирана Европска конвенција о заштити археолошког наслеђа (1992), Повраћај културних добара противправно премештених са територије једне државе чланице (1993), Конвенција о украденим и противправно извезеним културним добрима (1995), Конвенција о заштити подводног културног наслеђа (2001) и Начела о сарадњи у заједничкој заштити и преносу културног материјала (2006) итд, али се ова активност и даље не може искоренити, што због страсти колекционара да поседују вредне предмете, што због жеље друге стране да за кратко време, иако уз ризик да буду ухваћени, дођу до новца продајући нешто што им, заправо, не припада.

вредност најзначајнијих константно расте, па не чуди што је све више колекционара.

7 Anonim, *Buying, selling, owning the past*, 28. January 2008, 17. 12. 2019; <http://multi.stanford.edu/features/heritage/>

8 Више у: Прњат, Д. (2012) Музеји и етика: присвајање прошлости, *Култура* бр. 137, Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.

9 Vilus, J. (2007) *Pravna zaštita kulturnih dobara*, Београд: Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija, str. 19.

Нико не може забранити појединцу да купи уметничко дело које је понуђено на аукцији или на неки други легалан начин, али се може поставити питање на који начин те аукцијске куће долазе до артефаката које нуде, да ли су то стварно увек легални начини или је само наизглед задовољена форма? Да ли је заиста у реду, чак и ако то чини чувена аукцијска кућа Кристи, понудити скулптуру која је део рељефа из античке Грчке или главу у камену фараона из 12. династије древног Египта, која је стара око 4000 година онеме ко је спреман највише да плати?¹⁰ Како је, уопште могуће, да се тако вредна културна добра, која чине део светске културне баштине, нађу на аукцији?

На Унесковој листи светске баштине из Србије су уврштени:¹¹

1. Стари Рас и Сопоћани, што се односи на манастире Сопоћани и Ђурђеви ступови, Цркву Светог апостола Петра и Павла и средњовековни град Рас (1979);
2. Манастир Студеница (1986);
3. Средњовековни споменици на Косову, под чиме подразумевају Манастир Високи Дечани(2004), Пећку патријаршију, Катедралу Богородице Љевишке и Манастир Грачаницу (2006)¹² Ови споменици стављени су на листу угрожених због нестабилне политичке ситуације;
4. Археолошко налазиште Феликс Ромулијана (Felix Romuliana) бившу резиденцију римског цара Гаја Галерија Валерија Максимијана (Gaius Galerius Valerius Maximianus) (2007);
5. Стећци, средњовековни надгробни споменици који се налазе на 28 локалитета на подручју данашње западне Србије, Босне и Херцеговине, западне Црне Горе и централне и јужне Хрватске (2016).

У процесу разматрања су и:¹³

1. Манастир Манасија;

¹⁰ Аукцијска кућа Кристи, 07. 05. 2020; <https://www.christies.com/salelanding/index.aspx?salenumber=18699&saleroomcode=nyr&lid=1&saletitle=>

¹¹ Унеско, 12. 05. 2020; 20. 04. 2020; <http://whc.unesco.org/en/statesparties/rs/>

¹² Прво је уврштен манастир Високи Дечани 2004. године, а затим је листа проширена 2006. године, 12. 05. 2020; <http://whc.unesco.org/en/list/724/documents/>

¹³ Навели смо само оне који се односе на културну баштину, 20. 04. 2020; <http://whc.unesco.org/en/statesparties/rs/>

2. Археолошко налазиште Јустинијана прима (Iustiniana Prima) односно Царичин град;
3. Смедеревска тврђава;
4. Бач са околином;
5. Неготинске пивнице.

На интернет страници Министарства културе и информисања Републике Србије наведено је да је у Централном регистру непокретних културних добара уписано „2.023 споменика културе, 66 просторних културно-историјских целина, 151 археолошко налазиште и 66 знаменитих места,¹⁴ а у сарадњи са великим бројем научних и културних институција, Министарство је израдило и званични национални Претраживач културног наслеђа Републике Србије, „са циљем да се најширој јавности представе разноврсни дигитализовани фондови и обезбеде информације о наслеђу које чувају библиотеке, архиви, музеји, галерије, заводи за заштиту споменика и други субјекти у култури... Он може бити покретач многих позитивних процеса како у међуинституционалној сарадњи, тако и у разумевању и јачању културног идентитета, привлачењу нове публике и популаризацији културе и уметности у самом друштву.“¹⁵ На претраживачу су мапиране установе културе у земљи, као и заштићена непокретна културна добра разврстана по значају – непокретна културна добра, непокретна културна добра од великог значаја и непокретна културна добра од изузетног значаја, а концептирана је и Временска линија културе Републике Србије и Срба ван матице у којој су представљене кључне личности, догађаји и културна добра српског народа¹⁶ Велики допринос у изради Претраживача дао је и Завод за проучавање културног развитка.

Легати у култури

Како се Србија дуги низ година налази у веома бурним политичким и економским превирањима, држава је значајно осиромашила, па су издвајања за културу деценијама уназад сведена на минимум. Оваква ситуација одражавала се и одражава не само на савремено стваралаштво, већ

14 Министарство културе и информисања Републике Србије 03. 03. 2020; <http://www.kultura.gov.rs/lat/zastita-kulturnog-nasledja/kulturna-dobra>

15 Претраживач културног наслеђа, 04. 05. 2020; <https://kultura.rs/o-projektu>

16 Временска линија културе Републике Србије и Срба ван матице, 04. 05. 2020; <https://vremenskalinijakulture.rs/>

и на могућност очувања, заштите и презентације културне баштине.

Под легатом (*legatum*) се подразумева завештање покретне и непокретне имовине коју физичко лице или породица (*legator*) оставља другом физичком или правном лицу које називамо легатаром (*legatarius*), а који по закону о наслеђивању не би дошао у посед те имовине. У овом процесу завештања постоји још један учесник, који је извршилац тестаментa (*onerat*).

Под легатом се „најчешће подразумева даривање историјско-уметничких предмета одговарајућој установи”¹⁷ истиче Аврамовић, и примећује да је међу ствараоцима највише ликовних уметника који завештавају своју имовину у форми легата.¹⁸ Тако се од покретне имовине најчешће остављају вредна уметничка дела, рукописи, фотографије, архивска грађа, а од непокретне куће, зграде, станови, најчешће оне у којима су живеле знамените личности,¹⁹ али има и оних објеката које су за живота дародавца имале сасвим другу намену.

Уз легат који доприноси богаћену фондова легатара, међутим, иду и обавезе. Воља легатора се разликују од случаја до случаја, али се по правилу очекује да се одржи сећање на њих и њихову имовину, односно на њихов рад уколико су били ствараоци или научници, тако што ће се легат чувати, заштити од пропадања и што ће бити излаган, доступан јавности. Иако на први поглед ови захтеви не делују превелики, државне институције културе у осиромашеној земљи најчешће немају довољно средстава да испуне вољу легатора, поготово када до њих дођу у веома запуштеном стању.

Поменућемо и да се у Србији много чешће користи форма поклона, па иако ова два појма могу на први поглед да делују готово идентично, ипак се битно разликују, јер се поклон даје за живота, а легат наслеђује. Тако су и најважнији закони којима се уређује легаторство Закон о наслеђивању и Закон о облигационим односима, а на легате у култури примењује се и правна регулатива везана за ту област, попут Закон о задужбинама и фондацијама или оних специјализованих

17 Avramović, Z. (1994) Legati u kulturi Beograda: stanje, problemi i moguća rešenja, *Kultura* br. 93-94, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka стр. 214.

18 Исто, стр. 215.

19 Уколико је у питању стамбени објекат или атеље, по правилу се оставља заједно са намештајем који је био у објекту за живота легатора.

који се примењују у зависности од тога коме је легат завештан, музеју, библиотеци²⁰, архиву...

Секретаријат за културу града Београда задужен је за легате који се додељују Београду. Формира се стручна комисија која процењује да ли је садржина легата довољно вредна да буде прихваћена. „Општи је став музејских радника да се не може прихватити сваки поклон који грађани понуде институцијама културе или граду Београду. Било је случајева да се понуде репродукције Музеју града Београда или неупотребљиви плакати и програми позоришних представа Музеју позоришне уметности... Прихватање легата може да отежа и околност у којој се уметничка оставштина затекне у туђем стану, а власник стана тражи иселење судским путем (случај 120 рукописа композиција Јосипа Славенског из 1981).”²¹

Понекад, правни наследници легатора траже да им се вредна имовина врати, не зато што би желели да сами дођу у посед драгоцених дела и стамбених објеката који се често налазе у елитним деловима града, већ зато што институције којима су легати поверени на старање не брину о њима увек на одговарајући начин. Разлози за то су бројни – финансијски, просторни, кадровски, а најчешће жалбе се односе на неадекватну заштиту и чување садржине легата који пропадају од влаге, да нису доступни јавности, али и на ненаменско коришћење објеката који су део легата.

Уколико институција којој је легат поверен нема одговарајући простор, она га чува у неком изнајмљеном простору „чиме изостаје адекватна заштита... Одржавање је прескупо (станарина, грејање, струја, осигурање, обезбеђење) а посета мала.”²²

Проблем се не решава ни када део легата чини непокретна имовина уколико је у лошем стању, јер институције културе немају новца за реновирање, а и ако није у употреби, неопходно је месечно издвајање за рачуне и физичко обезбеђење.

Чак и ако би се, у појединим случајевима, могло наћи разумевање за неодговарајућу бригу сиромашних институција културе о легатима, потпуно је недопустиво, а дешавало се,

20 О легатима Народне библиотеке Србије видети у: Božić, J. (2019) Legati u kulturnoj politici Republike Srbije, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, 02. 04. 2020; http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Jadranka_Bozic_Disertacija_FPN.pdf

21 Avramović, Z. нав. дело, стр. 217.

22 Исто, стр. 216.

да вредни предмети који чине део легата нестану из институције којој су поверени.²³

Иако се у раду бавимо државним институцијама културе, када се говори о легатима у Београду мора се поменути још једна изузетна институција, Удружење грађана „Адлигат”. Темелј Адлигата је породична библиотека с краја 19. века Библиотека Лазих, а основани су и Музеј српске књижевности и Музеј књиге и путовања. Према наводима на интернет страници удружења, поседују „више од милион библиографских јединица, од чега више хиљада раритета”.²⁴ Удружење је основало „Дом легата” у коме се налазе легати значајних личности и породица, међу којима су и легат Милоша Немањића, Петра Бингулца, Милована Данојлића, Србе Игњатовића, Мирјане и Павла Вуисића, породице Леко и других, с циљем очувања њиховог дела и сећања на њихове личности.²⁵

Кућа легата у Београду

У Београду, као главном граду и граду са убедљиво највећим бројем становника у земљи, налази се највећа концентрација институција културе, као и највећа концентрација установа културе од националног значаја, попут Српске академије наука и уметности, Српске књижевне задруге, Народног музеја, Музеја савремене уметности, Музеја позоришне уметности, Историјски музеј Србије, Музеј историје Југославије, Народне библиотеке Србије, Народног позоришта, Архива Југославије, Архива Србије, Републичког завод за заштиту споменика културе, Завода за проучавање културног развоја, Југословенске кинотеке, Југоконцерта,²⁶ а у њему се налази и највећа концентрација универзитета у земљи, уметничких удружења, уметничких организација и медија.

23 О несталим књигама из легата Данила Киша који се налази у САНУ више у: Ђорђевић, Б. На легатима завиди Сорбона, *Новости* 28. јун 2009., 17. 03. 2020; <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:243818-Na-legatima-zavidi-Sorbona-1>, као и о свећњаку из легата Арце и Вере Милановић који припада Музеју примењене уметности, а који се нашао у антикварници хотела Хајат, видети у: Поповић, С. И дела убијају, *зарне*, 10. новембар 2009, 17. 03. 2020; <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:256622-I-dela-ubijaju-zar-ne>

24 Адлигат, 22. 03. 2020; <https://adligat.rs/organizacija/o-adligatu/>

25 Исто, 22. 03. 2020; <https://adligat.rs/legat/o-domu-legata/>

26 Комплетан списак погледати на интернет страници Министарства културе и информисања РС у документу Извештај – установе културе од националног значаја, 24. 09. 2013; 29. 03. 2020. <http://www.kultura.gov.rs/cyr/dokumenti/izvestaj---ustanove-kulture-od-nacionalnog-znacaja>

Град Београд,²⁷ осим што је оснивач и покровитељ неких од најзначајнијих културних манифестација у земљи попут Битефа, Феста, Бемуса, Белефа, Београдског сајма књига и Октобарског салона, оснивач је и 30 установа културе²⁸ – позоришта, центара за културу и галерија, библиотека и установа заштите, међу којима се налази и Кућа легата.²⁹ Она је основана 2004. године³⁰ с циљем да се бави легатима који су поклоњени Скупштини града Београда, као и легаторством, и као таква је јединствена државна институција културе у земљи, па ћемо јој у раду посветити посебну пажњу. „Основна делатност Куће легата је прикупљање, проучавање, обрада, заштита и презентација легата града Београда,³¹ који су завештани Београду од 1955. године до данас.³² Први легат поклоњен граду Београду поконио је вајар Тома Росандић 1955. године.³³

Установа је регистрована за делатност музеја, галерија и збирки, заштиту културних добара, уметничко стваралаштво, приказивање филмова, услуге рекламе, излагање база података, репродукција видео записа, кантине..., а финансира се из буџета града Београда и из сопствених прихода, попут продаје производа нпр. сувенира,³⁴ изнајмљивања опреме, донаторства, спонзорства, легата, поклона....³⁵

27 За културу и уметност задужен је Секретаријат за културу, који има три сектора: Сектор уметничког стваралаштва, Сектор заштите културних добара и Сектор за правне и економске послове и послове инвестиција.

28 Списак погледати на интернет страници града Београда 29. 03. 2020; <https://www.beograd.rs/cir/upoznajte-beograd/1036-kultura-i-umetnost/>

29 Документе Елаборат „Проблем легата и потреба оснивања Галерије легата у Београду” Миодрага Бате Протића из 1995. године, Правилник о пријему нових легата Куће легата из 2006. године, Нацрт Правилника о пријему нових легата Куће легата из 2016. године, текст тестаментна Љубице Цуце Сокић и текст уговора о поклону Олге Јеврић погледати у: Воџић, Ј. нав. дело.

30 Прелепи лого за Кућу легата која представља шаку која држи цвет, док је са другом наткриљена, направила је Босилка Кићевац Поповић – из разговора са кустоскињом Дином Павић дана 15. 05. 2020.

31 Град Београд, 03. 03. 2020; http://www.beograd.rs/lat/gradska-vlast/510736-kuca-legata_2/

32 Кућа легата у Београду 03. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/onama.html>

33 Павић, Д. (2019) Каталог *Модерна*, избор радова из колекције Куће легата, Београд: Кућа легата, стр. 15.

34 За сада продавницу сувенира има једино легат Петра Лубарде, а планирана је једна и у легату Петра Добровића.

35 Решење о оснивању установе културе – Кућа легата бр. 6-320/04-ХП-01, тачке 3. и 5, 03. 03. 2020., <http://www.kucalegata.org/dokumenti/akt.pdf>

Актуелни директор Филип Брусић-Ренауд навео је да је концепт рада ове установе „систематско и професионално старање о покретним и непокретним легатима који су нам додељени, чување, конзервирање и излагање проверених уметничких дела, стварање базе података о свим легаторима, предлагање пријема нових легата и збирки и реафирмација племенитих идеја легаторства и дародарства у нашем народу.”³⁶

Данас Кућа легата, чије се седиште налази у центру града, у Кнез Михаиловој 46, где се налази Галерија Куће легата, брине о једанаест легата, од којих је најновији Легат вајара Косте Богдановића. Његов син Марко, поклонио је прошле године граду Београду 35 очевих скулптура,³⁷ а иако подаци о легату још увек нису наведени на сајту Куће легата, информацију је потврдила кустоскиња ове институције Дина Павић.³⁸

Прве легате ова установа добила је на старање 2006. године. Вајарка и академик Олга Јеврић поклонила је Кући легата „своје 44 скулптуре изведене у фери-оксиду, гвожђу, цементу, теракоти и патинираном гипсу,”³⁹ а исте године поклонила је 147 скулптура и Српској академији наука и уметности, у којој је он једини „опремљен и презентован у оквиру посебне поставке као пројекат Одељења ликовне и музичке уметности САНУ.”⁴⁰

Други легат те године поверен овој установи на старање је Легат Миленка Шербана, сликара и примењеног уметника, који се састоји од три целине. Прва се састоји од 35 његових слика „од којих је највећи број уља на платну и пастела на хартији...”, друга од „18 дела његових пријатеља и савременика, међу којима су дела Надежде Петровић, Зоре Петровић, Петра Лубарде, Мила Милуновића, Милана Коњовића, Петра Добровића, Стојана Аралице, Марка Челебоновића, Недељка Гвозденовића, Ивана Табаковића, Крста Хегедушића...” а трећа од предмета примењене уметности

36 Mundi, A. Kuća legata – čuvar kulturne baštine, 28. 06. 2028, 07. 05 .2020; <https://ryl.rs/kuca-legata-cuvar-kulturne-bastine/>

37 Anonim. Grad Beograd na poklon dobio dve umetničke zbirke i stan za umetnike u centru prestonice, 18. 12. 2019., 20. 05. 2020.; <https://www.blic.rs/vesti/beograd/grad-beograd-na-poklon-dobio-dve-umetnicke-zbirke-i-stanza-umetnike-u-centru/61h57s5>

38 Из разговора са кустоскињом Куће легата Дином Павић 15. 05. 2020. године

39 Легат Олге Јеврић 24. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/olgajevric.html>

40 САНУ, Легати и поклони 28. 04. 2020; <https://www.sanu.ac.rs/jedinice/galerija-sanu/umetnicka-zbirka/legati-i-pokloni/>

и „садржи 7 предмета... намештај, тепих, посуђе из периода од 17. до 19. века.”⁴¹ Овај легат настао је као поклон његове супруге Соње и ћерке Наде.

Већ наредне 2007. године, институцији је поверено још четири легата: Легат Милене Јефтић Ничеве Костић, Легат Недељка Гвозденовића, Легат Вељка и Маре Петровић и Легат Петра Лубарде.

Легат Милене Јефтић Ничеве Костић састоји се од „30 радова који нас воде кроз различите епохе и дисциплине”⁴² стваралаштва ове примењене уметнице и сликарке. Легат сликара Недељка Гвозденовића се састоји од 562 дела⁴³ и преузет је од Музеја града Београда. И Гвозденовић је преко 150 својих радова поклонио и Српској академији наука.

Легат Вељка и Маре Петровић у коме се налази „библиотека, клавир, 900 рукописних јединица (преписка: Иво Андрић, Слободан Јовановић, Паја Јовановић, Петар Добровић и др.), слике из 19. и прве половине 20. века, антикварни намештај, сребрнина...”⁴⁴ као и прелепа кућа у којој је књижевник и академик живео, која се налази у Драјзеровој 32, и такође је првобитно био поверен Музеју града Београда на чување. Овај легат је једини легат који се тренутно налази у Кући легата, а који није из области ликовне или примењене уметности (мада садржи и слике и скулптуре изузетне вредности које је Петровић добио на поклон). Легат је граду завештала супруга Мара, али нажалост, како су након смрти супружника у вили живели станари који је нису одржавали, Кућа легата је ову заоставштину примила у веома лошем стању.⁴⁵

У Легату Петра Лубарде, који се налази у прелепој вили у којој је сликар живео и радио последњих деценија свог живота у Иличићевој 1 на Дедињу, коју је добио од државе на доживотно коришћење, смештена је, тренутно, и дирекција Куће легата. Овај легат чине и 24 његове слике, 292 цртежа

41 Легат Миленка Шербана 24. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/milenkoserban.html>

42 Легат Милене Јефтић Ничеве Костић 03. 05. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/milenajnk.html>

43 Легат Недељка Гвозденовића 26. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/nedeljkogvozenovic.html>

44 Легат Вељка и Маре Петровић 17. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/petrovic.html>

45 Matović, D. Velikan zaboravljen i u ruinama: Propada legat Veljka Petrovića, 24. avgust 2014., 17. 03. 2020., <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/repotaze/aktuelno.293.html:506993-Propada-legat-Veljka-Petrovica>.

и графика,⁴⁶ намештај, сликарски прибор, архивска грађа, с тим што је у периоду након сликарове смрти, његова супруга Вера, која је и завештала легату граду Београду, боравила у њој још више од три деценије, уз веома лоше одржавање, па је било потребно велико улагање да би се некретнина довела у стање у каквом је данас, опремљена по савременим музеолошким стандардима. Међутим, из легата је за те три деценије нестало тридесетак Лубардиних радова. Украдена дела за сада нису пронађена.

Сликарка и академик Љубица Цуца Сокић била је међу групом која се залагала за оснивање установе у Београду која би се бринула искључиво о легатима. Завештала је своје радове великом броју музеја у Србији, као и Српској академији наука и уметности, којој је 1982. године поклонила 20 својих дела,⁴⁷ а Кући легата је поклонила „27 репрезентативних дела насталих између 1965. и 1985.“⁴⁸ године. Легат је преузет 2009. године.

Велики број својих скулптура, њих 124, цртеже, скице, библиотеку, алат, неколико радова других уметника као и кућу у којој је живео и стварао⁴⁹, која се налази у Владете Ковачевића 18 на Сењаку, завештао је Београду и вајар, академик Ристо Стијовић. Овај легат⁵⁰ првобитно је био поверен Музеју града Београда на чување, а затим је предат Кући легата 2013. године и чини га више од 150 радова, међу којима се налазе и радови других уметника које је Кућа легата приликом пописа затекла, попут радова Александра Дерока, Зоре Петровић, Зоре Никезић... Обрада овог легата је у току, па ће се тачан број његових скулптура знати након обраде.⁵¹ Ни ову вилу није било одмах могуће претворити у легат, јер је у њој бесправно живео један Стијевићев ученик.⁵²

Године 2017. Кућа легата добила је још два легата и то Легат Олге Јанчић и Галерију Петра Добровића. Легат вајарке

46 Легат Петра Лубарде 24. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/petar-lubarda.html>

47 И она је касније, као и Гвозденовић, свој легат допуњавала.

48 Легат Љубице Цуце Сокић 29. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/ljubicasokic.html>

49 Кућа легата 30. 04. 2020., http://www.beograd.rs/lat/gradska-vlast/510736-kuca-legata_2/

50 Легат Риста Стијовића 07. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/ristostijovic.html>

51 Из разговора са кустоскињом Куће легата Дином Павић 05. 06. 2020. године.

52 Димитријевић, М. Легати Риста Стијовића и Вељка Петровића и даље затворени 11. 07. 2011., 18. 03. 2020; <http://www.politika.rs/scc/clanak/183991/Legati-Rista-Stijovica-i-Veljka-Petrovica-i-dalje-zatvoreni>

Олге Јанчић чине 83 скулптуре и рељефи у камену, дрвету, бронзи, алуминијуму, гипсу који су настали у периоду између 1945. и 1992. године,⁵³ с тим што је она оставила Београду пре две и по деценије списак радова на коме се налазило 90 скулптура. Међутим, када је попис поново направљен 2015. године, испоставило се да недостаје седам скулптура, па је комисија Куће легата констатовала „да су оне највероватније нестале приликом провала у атеље и кућу Олге Јанчић где су све време биле смештене”.⁵⁴

Галерија Петра Добровића основана је 1974. године, на основу поклона супруге Олге и сина Ђорђа граду Београду у којој се чува највећи део сликарових радова. До 2017. године о овом легату се бринуо Музеј савремене уметности, а онда је поверена Кући легата. Легат се састоји од „1407 уметничких дела од чега: 360 уља на платну, 14 акварела, 19 пастела, 29 темпера и 955 цртежа, као и 30 уметничких дела других аутора”,⁵⁵ и стана у Краља Петра 36. Ово је тренутно једини легат о коме се стара Кућа легата који није отворен за јавност, јер се реновира, а његово отварање је планирано за јесен.

Да сумирамо, Кућа легата се данас стара о једанаест легата, међу којима су четири ван њеног седишта и чине засебне целине. Три су преузета од Музеја града Београда (Легат Недељка Гвозденовића, Легат Вељка и Маре Петровић и Легат Риста Стијовића), а један од Музеја савремене уметности (Галерија Петра Добровића). Далеко најзапуштенији су били легати Петра Лубарде и Вељка и Маре Петровић. У њихову обнову улагала је и Градска управа и Министарство културе, јер је брига о свим легатима у земљи брига и о културној баштини нације. Међутим, иако су непокретности успешно реновиране, велики број легата је опљачкан, па је велика вероватноћа да драгоцене слике и скулптуре које су биле поклоњене граду, никада неће бити изложене јавности.

Закључна разматрања

У последњих неколико деценија по штампи је било пуно критика власти због изразитог занемаривања свих легата, укључујући и најзначајније, па иако би се ситуација делимично могла правдати стањем у коме се земља налазила, а

53 Легат Олге Јанчић 26. 04.2020., <http://www.kucalegata.org/legati/olgajancic.html>

54 Dimitrijević, M. Legat Olge Jančić na proleće pred publikom, 24. 12. 2017., 26. 04. 2020., <http://www.politika.rs/sr/clanak/395123/Legat-Olge-Jancic-na-prolece-pred-publikom>.

55 Галерија Петра Добровића 28. 04. 2020., <http://www.kucalegata.org/galerijapdobrovica.html>

које се свакако одражавала и на културу, постојало је пуно тога што је било могуће учинити и без превеликих улагања, попут уређивања законске регулативе у овој области.

Док чекамо боља времена, постојећи легати који су у добром стању из целе земље могли би, такође, бити мапирани и презентовани јавности путем сличног вишејезичног сајта као што је Претраживач културног наслеђа, а са првим средствима која се могу одвојити било би неопходно почети са заштитом легата, да се заустави њихово даље пропадање.

Оно са чиме се не би смело чекати и од чега се не би смело одустајати је потрага за покраденим садржајима легата, драгоценим делима који чине део националне културне баштине, јер се руиниране виле могу реновирати, док је вредност отуђених уметничких дела ненадокнадива.

Како је Кућа легата у протеклих четрнаест година од када јој је први легат поверен све поверене легате обновила и отворила за јавност, осим Галерије Петра Добровића који се отвара на јесен, можда би рад ове институције могао да охрабри будуће легаторе да завештају своја дела земљи и будућим поколењима.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА:

Avramović, Z. (1994) Legati u kulturi Beograda: stanje, problemi i moguća rešenja, *Kultura* br. 93-94, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.

Адлигат, 22. 03, 2020; <https://adligat.rs/organizacija/o-adligatu/>

Anonim, Buying, selling, owning the past, 28. January 2008., 17. 12. 2019; <http://multi.stanford.edu/features/heritage/>

Anonim. Grad Beograd na poklon dobio dve umetničke zbirke i stan za umetnike u centru prestonice, 18. 12. 2019, 20. 05. 2020; <https://www.blic.rs/vesti/beograd/grad-beograd-na-poklon-dobio-dve-umetnicke-zbirke-i-stan-za-umetnike-u-centru/61h57s5>

Аукцијска кућа Кристи, 07. 05. 2020; <https://www.christies.com/salelanding/index.aspx?salenumber=18699&saleroomcode=nyr&lid=1&saletitle=>

Božić, J. (2019) *Legati u kulturnoj politici Republike Srbije*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, 02. 04. 2020; http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Jadranka_Bozic_Disertacija_FPN.pdf

Vilus, J. (2007) *Pravna zaštita kulturnih dobara*, Beograd: Evropski centar za mir i razvoj (ECPD) Универзитета за мир Уједињених нација.

Временска линија културе Републике Србије и Срба ван матице, 04. 05. 2020; <https://vremenskalinijakulture.rs/>

Галерија Петра Добровића 28. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/galerijapdobrovica.html>

Град Београд; <https://www.beograd.rs/>

Dimitrijević, M. Legat Olge Jančić na proleće pred publikom, 24. 12. 2017, 26. 04. 2020, <http://www.politika.rs/sr/clanak/395123/Legat-Olge-Jancic-na-prolece-pred-publikom>.

Димитријевић, М. Легати Риста Стијовића и Вељка Петровића и даље затворени 11. 07. 2011, 18. 03. 2020; <http://www.politika.rs/scc/clanak/183991/Legati-Rista-Stijovica-i-Veljka-Petrovica-i-dalje-zatvoreni>

Ђорђевић, Б. На легатима завиди Сорбона, *Новости* 28. јун 2009., 17. 03. 2020; <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:243818-Na-legatima-zavidi-Sorbona-1>,

Eliot, T. S. (1995) *Ka definiciji kulture*, Niš: Prosveta.

Извештај – установе културе од националног значаја од 24. 09. 2013; Министарства културе и информисања РС; <http://www.kultura.gov.rs/cyr/dokumenti/izvestaj---ustanove-kulture-od-nacionalnog-znacaja>

Кућа легата у Београду <http://www.kucalegata.org>

Легат Вељка и Маре Петровић 17. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/petrovic.html>

Легат Љубице Цуце Сокић 29. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/ljubicasokic.html>

Легат Милене Јефтић Ничеве Костић 03. 05. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/milenajnk.html>

Легат Миленка Шербана 24. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/milenskoserban.html>

Легат Недељка Гвозденовића 26. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/nedeljkogvozdenuvic.html>

Легат Олге Јанчић 26. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/olgajancic.html>

Легат Олге Јеврић 24. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/olgajevric.html>

Легат Петра Лубарде 24. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/petarlubarda.html>

Легат Риста Стијовића 07. 04. 2020; <http://www.kucalegata.org/legati/ristostijovic.html>

Matović, D. Velikan zaboravljen i u ruinama: Propada legat Veljka Petrovića, 24. avgust 2014; 17. 03. 2020; <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:506993-Propada-legat-Veljka-Petrovica>.

ДЕЈАНА ПРЊАТ

Министарство културе и информисања Републике Србије 03. 03. 2020; <http://www.kultura.gov.rs/lat/zastita-kulturnog-nasledja/kultura-na-dobra>

Mundi, A. Kuća legata – čuvar kulturne baštine, 28. 06. 2028, 07. 05. 2020; <https://ryl.rs/kuca-legata-cuvar-kulturne-bastine/>

Павић, Д. (2019) Каталог *Модерна*, избор радова из колекције Куће легата, Београд: Кућа легата.

Platon. (1976) *Država*, Београд: BIGZ.

Поповић. С. И дела убијају, зар не, 10. новембар 2009., 17. 03. 2020; <https://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:256622-I-dela-ubijaju-zar-ne>

Претраживач културног наслеђа, 04. 05. 2020; <https://kultura.rs/o-projektu>

Prnjat, D. (2012) Muzeji i etika: prisvajanje prošlosti, *Kultura* br. 137, Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.

Prnjat, D. (2013) *Kulturna politika*, Београд: Akademija umetnosti.

Прњат, Д. (2014) Српске државне награде за књижевно стваралаштво до 1945. до 1980. године, *Култура* бр. 145, Београд: Завод за проучавање културног развитака

Решење о оснивању установе културе – Кућа легата бр. 6-320/04-XIII-01, тачке 3. и 5, 03. 03. 2020; <http://www.kucalegata.org/dokumenti/akt.pdf>

САНУ, Легати и поклони 28. 04. 2020; <https://www.sanu.ac.rs/jednice/galerija-sanu/umetnicka-zbirka/legati-i-pokloni//>

Унеско, 12. 05. 2020, 20. 04. 2020; <http://whc.unesco.org/en/state-parties/rs/>

Интервјуи са кустоскињом Куће легата Дином Павић обављени 15. маја и 05. јуна 2020. године.

Dejana Prnjat
University in Novi Sad, Academy of Arts, Novi Sad

BEQUESTS WITH A SPECIAL REVIEW OF THE
HERITAGE HOUSE-BELGRADE

Abstract

Taking care of a country's cultural legacy is the priority of each nation's cultural policy. The most important is its protection, since lost legacy cannot be compensated. However, research is also very important as is its presentation to the public. On the one hand, it is not surprising that allocations for culture in a poor country are minimized. On the other hand, there are many unsolved problems that do not depend on finances, like legal regulations in this domain. In this research we are going to pay special attention to the bequests of The Heritage House-Belgrade, whose founder is the City of Belgrade, since it is a unique state institution whose main activity is related to heritage and legacy.

Key words: *cultural policy, bequests, The Heritage House-Belgrade, cultural heritage, City of Belgrade*